

Anita Malkoč Bišćan

Gradska knjižnica

„Ivan Goran Kovačić”, Karlovac

anita@gkka.hr

Стручни рад

UDK 027.022:376

159.946.4-057.874

<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2021.63.1.5>

Kristina Čunović

Gradska knjižnica

„Ivan Goran Kovačić”, Karlovac

kristina@gkka.hr

Željka Mišćin

Knjižnice grada Zagreba

zeljka.miscin@kgz.hr

ISTRAŽIVANJE, PROGRAMI I USLUGE ZA UČENIKE S TEŠKOĆAMA ČITANJA U GRADSKOJ KNJIŽNICI „IVAN GORAN KOVAČIĆ” KARLOVAC

Sažetak: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, u suradnji sa Upravnim odjelom za društvene djelatnosti u Gradu Karlovcu, provela je anketu među stručnim suradnicima o teškoćama čitanja kod djece u osnovnoj školi. Cilj ankete je prikupljanje podataka o učenicima s teškoćama u čitanju na području Karlovca. Dobiven je uvid u stanje u gradskim školama i poticaj za poboljšanje suradnje Odjela za djecu i mladež i osnovnih škola kroz planiranje novih oblika pomoći djeci s teškoćama u čitanju. Rezultati ankete ukazuju da se teškoća čitanja najprije uočava kod učenika prvog i/ili drugog razreda te je Knjižnica stoga tu dobnu skupinu djece i njihovih roditelja, i učitelje nižih razreda osnovne škole odredila kao ciljanu skupinu za edukacije i programe kroz koje se potiče i kupnja građe lagane za čitanje za školske knjižnice. Motivirani ciljevima i akcijama Nacionalne kampanje „I ja želim čitati!”, oblikovani su programi suradnje karlovačkih logopeda i knjižničara kao pokretača, posrednika i organizatora inkluzije osoba s teškoćama čitanja i disleksijom u društvenu zajednicu.

Ključne riječi: osnovna škola, narodne knjižnice, disleksija, teškoće čitanja, Kampanja „I ja želim čitati!”

Uvod

Narodne knjižnice za svoje korisnike kreiraju raznolike programe i time nastoje zadovoljiti njihove informacijske interese i potrebe. Knjižnice su kulturni i obrazovni centri u lokalnoj zajednici te s ostalim ustanovama kreiraju programe i nastoje postati mjesto društvenih događanja sredine u kojoj djeluju. Kvalitetno provođenje slobodnog vremena u knjižnici trajna je vrijednost koju naša struka može ostvariti. Za taj cilj potrebno je educirano osoblje, kvalitetan menadžment i suradnja s osnivačem. Knjižničari uz svakodnevni posao svojim prijedlozima sudjeluju u nabavi knjiga, educiraju druge knjižničare, educiraju se u pisanju novih projekata. Prate više nego ikad nova izdanja beletristike, stručne literature, izdanja časopisa. Pritom savladavaju komunikacijsku tehnologiju i kontinuirano uče kako biti dobar komunikator u radu s korisnicima.¹

Hrvatsko knjižničarsko društvo (HKD) smatra da je u interesu javnosti i cijeloga hrvatskog društva potrebno osigurati neometan i ravnopravan pristup književnim djelima i informacijama svim dobnim skupinama osoba s teškoćama čitanja, disleksijom i osobama koje ne mogu čitati standardni tisak.² Nacionalnu kampanju za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom „I ja želim čitati” pokrenuli su knjižničari uz stručnu potporu logopeda sa Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu. Organizator povezuje sudionike u procesu zagovaranja, s ciljem boljeg razumijevanja problema osoba s teškoćama čitanja i disleksije. Organizator kampanje je HKD-ova Komisija za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama. Partneri su Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Hrvatsko logopedsko društvo, Poliklinika SUVAG, Hrvatska udruga za disleksiju i drugi. Provodi se od jeseni 2016. godine. Cilj kampanje je informirati i educirati javnost i učiniti je osjetljivom za problematiku osoba s teškoćama čitanja i disleksijom. Jedan od ciljeva Kampanje je da se utječe na izmjenu Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (NN 167/03, čl. 86) koji bi omogućio osobama s teškoćama čitanja i disleksijom lakši pristup većem broju knjiga priređenih za ovu skupinu ljudi. Izmjena Zakona u čl. 86 postignuta je 8. studenog 2018. godine. Ispravljeni članak 86. teksta Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima propisuje posebnu obaveznu iznimku u

¹ Jelica Leščić, „Narodne knjižnice – od usluga za siromašne do usluga za sve”, u *Narodne knjižnice kao treći prostor: zbornik radova*, ur. Dunja Marija Gabriel, Jelica Leščić (Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015), 217–234.

² Hrvatsko knjižničarsko društvo, *13. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama* <http://hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/307/> (preuzeto 30. 10. 2020).

području autorskog i srodnih prava u korist slijepih osoba, osoba s oštećenjem vida ili drugim poteškoćama zbog kojih se ne mogu služiti tiskom, te uređuje odgovarajuće uvjete i pravila za korištenje te iznimke.³

Zagovaranje misije Kampanje

Nacionalna kampanja „I ja želim čitati!” u procesu zagovaranja učinila je suradnju sa svojim partnerima iznimno aktivnom kroz organizaciju predavanja i radionica logopeda. Pisane su objave za medije, pravovremeno je obavještavana javnost putem društvenih mreža. Ciljevi su zagovarani sudjelovanjem na skupovima u zemlji i inozemstvu, kao i objavljivanjem stručnih radova u časopisima i zbornicima. Kreirana je Facebook stranica kampanje, a tri godine poslije i mrežna stranica.⁴ Komunikacija s ciljanim skupinama dinamična je putem Facebook društvene mreže.⁵ Kampanja je predstavljena na 13. okruglom stolu Komisije za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama⁶ *Imate li teškoće s čitanjem? Dobro došli u knjižnicu!* (30. 9. 2016, Zagreb)⁷, a prvi rezultati provedbe kampanje predloženi su stručnoj javnosti na 14. okruglom stolu iste Komisije *I ja želim čitati! – postignuća i izazovi*⁸ (6. 10. 2017, Zagreb). Kampanja je zagovarana od organizatora na znanstveno-stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu.

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić” Karlovac organizirala je prvi stručni skup „Poticanje jezično-govornog razvoja kao temelja pismenosti” (27. 5. 2019) koji se od tada odvija svake godine. Knjižnica je zajedno s partnerima Poliklinikom SUVAG iz Karlovca, Kampanjom „I ja želim čitati!” i Kampanjom

³ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_10_96_1855.html (preuzeto 7. 6. 2021).

⁴ Hrvatsko knjižničarsko društvo, *Nacionalna kampanja „I ja želim čitati!”* <http://ijazelimcitati.org/> (preuzeto 7. 6. 2021).

⁵ Hrvatsko knjižničarsko društvo, *Nacionalna kampanja „I ja želim čitati!”* <https://www.facebook.com/IJaZelimCitati/> (preuzeto 30. 10. 2020).

⁶ Hrvatsko knjižničarsko društvo, *Komisija za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama*, http://hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/30/uvod/ (preuzeto 30. 10. 2020).

⁷ Maja Popović i Dunja Marija Gabriel, „13. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama”, *Novosti Hrvatskog knjižničarskog društva* br. 71 (2016), <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1274> (preuzeto 29. 10. 2020).

⁸ Maja Popović i Maela Rakočević Uvodić, „Nacionalna kampanja za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom 'I ja želim čitati!': postignuća i izazovi”, *Novosti Hrvatskog knjižničarskog društva* br. 76 (2018), <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1455> (preuzeto 29. 10. 2020).

„Čitaj mi”⁹ ostvarila suradnju u organizaciji skupa kojem je cilj rad na razvoju i poticanju pismenosti kod djece, predstavljanje adekvatnih programa koji potiču pismenost kod djece koja imaju teškoće u čitanju i rad na boljoj suradnji svih sudionika ovog procesa.¹⁰ Kampanja „I ja želim čitati!” aktivno sudjeluje u obilježavanju manifestacija kao što su Mjesec hrvatske knjige i Noći knjige. S putujućom izložbom „Ugovor iz Marakeša: zašto je važan?”¹¹ (23. 4 – 3. 5. 2018), Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu nastavlja gostovanja u ustanovama nakon Noći knjige, te zagovaranje ciljeva Ugovora iz Marakeša. Nastoji informirati sudionike izložbe o povijesti nastanka i važnosti Ugovora iz Marakeša za osobe koje imaju teškoće u čitanju standardnog (crnog) tiska.

Organizatorima Kampanje 2020. godina postavila je nova pravila organizacije skupova, predavanja i obilježavanja datuma važnih za knjižničare. Pandemija bolesti kovid-19 naučila nas je da iskoristimo pouzdane alate koji omogućavaju da željeni sadržaj dođe do ciljane skupine. Organizirajući virtualna predavanja i skupove, vodilo se računa o jednom od ciljeva Kampanje „I ja želim čitati”, a to je obratiti pozornost javnosti na činjenicu da u Hrvatskoj postoji sve veći broj djece i mladih s teškoćama u čitanju i disleksijom.¹²

Teškoće u čitanju kod djece

Djeca s teškoćama u čitanju i disleksijom, osim u učenju, mogu imati i problema s poremećajima u ponašanju. Također se uz navedeno javljaju i poremećaji pažnje i hiperaktivnost, ali to nije pravilo. Te poteškoće se ne mogu same otkloniti, ali se takve osobe uz pomoć stručnjaka mogu naučiti nositi s problemima.

Kada govorimo o teškoćama u učenju, ne možemo ne spomenuti nekoliko bitnih pojmova:

⁹ Hrvatsko čitateljsko društvo, *Čitaj mi! Nacionalna kampanja za poticanje čitanja naglas djeci od najranije dobi*, <https://www.citajmi.info/kampanja/> (preuzeto 30. 10. 2020).

¹⁰ Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić”, Stručni skup „Poticanje jezično-govornog razvoja kao temelja pismenosti”, <http://www.gkka.hr/strucni-skup-poticanje-jezicno-govornog-razvoja-kao-temelja-pismenosti/> (preuzeto 30. 10. 2020).

¹¹ Željka Miščin, „Izložba 'Ugovor iz Marakeša, zašto je važan?!' u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu”, *Novi uvez* br. 29 (2018): 55–56, https://zkd.hr/wp-content/uploads/2020/02/novi_uvez_29.pdf (preuzeto 30. 10. 2020).

¹² Željka Miščin i Marija Dunja Gabriel, „Nacionalna kampanja za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom 'I ja želim čitati!'”, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, br. 60/1 (2017): 289–310.

- Disleksija – poteškoće iščitavanja i razumijevanja pročitane riječi i pravilnog pisanja riječi. Dijete zamjenjuje slova koja zvuče slično ili slično izgledaju (d-b, b-p, i-l, š-ž, m-n) te ispušta slogove i dijelove riječi.

- Diskalkulija – poteškoće usvajanja matematičkih vještina i utjecaj na matematičko računanje. Može također utjecati i na sposobnost pamćenja matematičkih podataka, kao i na pojam vremena.

- Disgrafija – poteškoće usvajanja vještine pisanja. Prepoznaje se u nepravilnom držanju olovke, nečitkom rukopisu, nepoštovanju crtovlja, ispuštanju slova i slogova te zamjeni slova.

- Dispraksija – motoričke poteškoće koje utječu na sposobnost koordiniranja pokreta.

- Poremećaj slušnog procesiranja – odnosi se na sposobnost pojedinca da analizira ili nađe smisao u informacijama koje dobiva slušanjem. Poteškoće sa slušnim procesiranjem ne utječu na ono što se čuje uhom, već ono kako se ta informacija interpretira ili procesira u mozgu, te je ključna pretpostavka za uspješno korištenje jezika i nužno je za čitanje.

- Poremećaji vidnog procesiranja – odnose se na narušenu sposobnost stvaranja smislene slike iz informacija primljenih vidom. Poteškoće s vidnim procesiranjem utječu na to kako su vidne informacije protumačene, ili procesirane u mozgu.

- Poremećaj pažnje sa hiperaktivnošću ili bez nje – ponekad se javljaju uz poteškoće pri učenju. Obilježja ovog poremećaja uključuju naglašeni motorički nemir, rastresenost i/ili impulzivnost što može utjecati na mogućnost podučavanja takvih osoba.¹³

Logopedinja Maja Kelić navodi kako veliki broj djece u našem obrazovnom sustavu koja imaju dijagnozu disleksije nikako nisu djeca s poremećajem čitanja. Djeca koja imaju poremećaj čitanja možda su djeca s kojom treba više vježbati, raditi na ovladavanju vještine čitanja. Važne su prve godine u poduci čitanja i pomoć nastavnika i roditelja. Stručnu pomoć u prepoznavanju problema daju logopedi.¹⁴ Knjižničari, ali i svi koje zanimaju definicije i pojašnjenja pojmova vezanih uz ovu problematiku mogu koristiti *Pojmovnik stručnih izraza i definicija Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama* Mary Nancy Panella.¹⁵

¹³ Željka Miščin i Anita Malkoč Bišćan, „Teškoće u čitanju kod djece i mladih: Iskustvo knjižničara”, *Svjetlo*, časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja br. 1/2 (2019): 78–88.

¹⁴ Maja Kelić, *Ovladavanje čitanjem: priručnik za logopede, učitelje i nastavnike* (Zagreb: Naklada Slap, 2015).

¹⁵ Nancy Mary Panella, *Pojmovnik stručnih izraza i definicija Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama* (Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013), 1–31, <https://nazivlje.hr/uploads/files/1383cbb7c1c290367a842bf03a2a676a.pdf> (preuzeto 2. 11. 2020).

Kako bismo na vrijeme otkrili eventualne poremećaje kod učenika, potrebno je imati educirano osoblje, ali i redovito raditi na informiranju i senzibiliziranju građana. Kvalitetna informacija za roditelje važna je jer u njoj će naći podatak gdje mogu dobiti pomoć i razgovor sa stručnjakom logopedom. U knjižnicama je započelo educiranje i informiranje osoba s teškoćama čitanja i disleksijom za mogućnost besplatnog upisa u Hrvatsku knjižnicu za slijepe. Između ostalog, ona nudi zvučnu građu i građu laganu za čitanje. I veće knjižnice posuđuju zvučnu građu, Daisy knjige i građu laganu za čitanje.¹⁶ Građa lagana za čitanje naziv je koji obuhvaća jezičnu i grafičku prilagodbu knjiga koje su namijenjene osobama s teškoćama u čitanju i razumijevanju teksta. Na takvoj prilagodbi teksta mora raditi posebno educirani stručnjak. Preporučuje se da je to logoped i profesor hrvatskog jezika. Poznavanje jezika, ali i znanje logopedije, tj. razumijevanje problema teškoća čitanja i disleksije omogućuje znanje i vještinu oblikovanja posebnog teksta za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom. Tekst građe lagane za čitanje mora imati jednostavne rečenice, treba izbjegavati metaforu i preneseno značenje, nizanje epiteta. Preporučena veličina slova je 14, a oblik fonta sans serif (slova bez kratkih crtica na krajevima). Koristi se veći prored jer omogućava lakše čitanje, kao i veće margine na stranicama. Građa lagana za čitanje uključuje ilustracije. One će biti stavljene na mjesta koja prikazuju radnju ili likove iz priče. Ilustracije su slikovite, nimalo apstraktne. Čitatelj mora znati o čemu slika govori, ne smije nagađati. Postoji inicijativa u Kampanji „I ja želim čitati!” da se pri Hrvatskom knjižničarskom društvu osnuje posebna radna skupina koja bi recenzirala izdanja građe lagane za čitanje. Skupinu bi činili profesor hrvatskog jezika, logoped, knjižničar i ilustrator. Knjižničari bi pri nabavi knjiga tako znali koje izdanje je dobilo preporuku i ima elemente građe lagane za čitanje, a koja to nije.¹⁷ Na policama narodnih knjižnica nalazi se građa lagana za čitanje izdavača Zaklade „Čujem, Vjerujem, Vidim”, Alfe, Školske knjige.¹⁸

¹⁶ Gavin Reid, *Disleksija: potpuni vodič za roditelje i one koji im pomažu* (Jastrebarsko: Naklada Slap, 2013).

¹⁷ Veronika Čelić-Tica, Dunja Marija Gabriel, Ljiljana Sabljak. „Čitanjem protiv nasilja i kriminala”. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 2 (2010): 34–35.

¹⁸ <http://ijazelimcitati.org/2019/05/14/%ef%bb%bfbibliografija-tiskane-grade-lagane-za-citanje-objavljene-u-hrvatskoj/> (preuzeto 7. 6. 2021).

Programi Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić” Karlovac

Karlovačka knjižnica jedna je od rijetkih knjižnica koja ima samostalne i odvojene prostore s pripadajućom opremom, namještajem i raznim didaktičkim materijalima za djecu predškolskog uzrasta, osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta. Vizija knjižnice je ponuditi djeci sve što im pomaže u odrastanju i odgoju na najsuvremeniji i zabavan način, a roditeljima dati podršku u odgoju djeteta kako bi njihova djeca odrastala u poticajnom okruženju te postala vrijedni i samopouzdana članovi društvene zajednice.¹⁹ Knjižnica također radi s osobama koje imaju invaliditet i osobama s posebnim potrebama. Takve su osobe kroz povijest uglavnom bile etiketirane, stigmatizirane i isključene iz društva živeći uglavnom u izoliranom medicinskom modelu rehabilitacije. No, danas je slika vidno drugačija. Sve se više institucija okreće deinstitutionalizaciji, a povećava se i broj djece s teškoćama u čitanju i pisanju koje se otkrivaju relativno kasno.

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić” Karlovac pridružila se kampanji „I ja želim čitati” u 2017. godini kada su i osmišljeni brojni inkluzivni programi:

- a) cjeloživotno učenje i obrazovanje kroz programe unutar knjižnice,
- b) predavanja,
- c) radionice i slušaonice,
- d) filmske projekcije.

Događanja i usluge koje se organiziraju u knjižnici predviđene su za sve uzraste i na svim odjelima knjižnice, od Odjela za djecu predškolskog uzrasta, Odjela za djecu i mladež, Odjela audio-vizualne građe, Informativno-posudbenog odjela sve do Knjižnice za mlade i pokretne knjižnice.

Temeljem pretpostavki i poznavanja terena, kao i nakon istraživanja, u knjižnici su osmišljene aktivnosti koje djeci s teškoćama u čitanju olakšavaju svladavanje čitanja. Kao primjer navodimo program „Knjižnica u gostima”, u suradnji s Poliklinikom za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG Karlovac, koji je započeo u 2018. godini. Kroz ovaj program se roditelji i nastavnici, te školski knjižničari i drugo nastavno osoblje u osnovnim školama koje nemaju zaposlene logopede, upoznaje s mogućnostima za djecu i mlade s teškoćama u čitanju te na koje teškoće treba osobito obratiti pažnju. Program „Knjižnica u gostima” započeo je u udaljenim ruralnim područjima županije. Zamišljen je u vidu roditeljskog sastanka na koji su pozvani roditelji učenika prvih i drugih razreda osnovne škole. Na sastanku u školskoj knjižnici se, uz nazočnost nastavnika i

¹⁹ Dubravka Vaštuka, „Slobodno vrijeme u dječjem odjelu karlovačke knjižnice – ‘Đački dani’ – primjer dobre prakse”, *Knjižničarstvo* 22, 1–2 (2018): 65–76.

drugog nenastavnog osoblja, održava stručno predavanje „Čitati znam!”, u okviru Kampanje „I ja želim čitati”. Predavačica je Bojana Knežević, prof. logoped., voditeljica dijagnostike i rehabilitacije iz Poliklinike SUVAG. Cilj programa je roditelje upoznati s građom laganom za čitanje, kao i s mogućnostima koje djeca s poteškoćama imaju u karlovačkoj knjižnici, ali i o mogućnostima učlanjivanja u Hrvatsku knjižnicu za slijepe, u kojoj bi putem e-pošte mogli dobivati lektirna izdanja i drugu građu te na taj način olakšati čitanje svojoj djeci.

Istraživanje o teškoćama čitanja kod djece u osnovnoj školi

U sklopu Nacionalne kampanje za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom „I ja želim čitati!” djelatnici Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić” Karlovac u suradnji s Upravnim odjelom za društvene djelatnosti u Gradu Karlovcu, proveli su anketu među stručnim suradnicima o teškoćama čitanja kod djece u osnovnoj školi. Model ankete preuzet je iz Gradske knjižnice Velika Gorica i njihovog istraživanja koje je bilo objavljeno na 12. savjetovanju za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj – s međunarodnim sudjelovanjem na Plitvičkim jezerima na temu *Gradska knjižnica Velika Gorica: Dječji odjel u službi lokalne zajednice – radionice za djecu s teškoćama čitanja*, autorica Morane Peranić i Pamele Sever.²⁰

U gradu Karlovcu djeluje ukupno 10 osnovnih škola: OŠ Mahično, OŠ Rečica, OŠ Banija, OŠ Dubovac, OŠ Braće Seljan, OŠ Grabrik, OŠ Dragojla Jarnević, OŠ Švarča, OŠ Turanj i OŠ Skakavac sa svojim područnim školama koje pohađa ukupno 2.795 učenika.

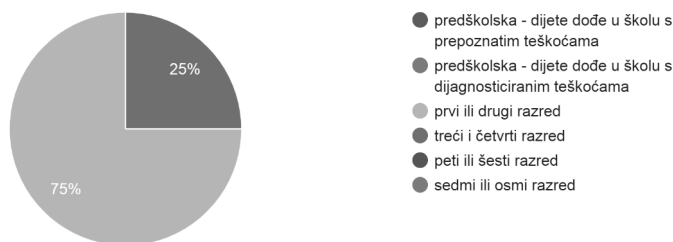
U sve gradske osnovne škole anketni upitnik poslan je u siječnju i veljači 2020. godine.²¹ Na anketni upitnik odgovorili su stručni suradnici u 7 od 10 osnovnih škola. Opći cilj bio je anketirati stručne suradnike u gradskim osnovnim školama. Specifični cilj ankete je prikupljanje podataka o učenicima s teškoćama u čitanju na području Karlovca te izvršiti uvid u stanje u gradskim školama u gradu i poboljšati suradnju Odjela za djecu i mladež osnovnih škola. Dobiveni rezultati daju smjernice za osmišljavanje i planiranje novih oblika pomoći djeci s teškoćama u čitanju. Poboljšala se suradnja udruga i ustanova koje

²⁰ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, *12. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*, http://sznk.nsk.hr/?fbclid=IwAR3PGDqmJ03rdCngtvRUwGDy7x9gxss4kKcCLzdu_n20Bia5OmgvuQHT_Bk (preuzeto 30. 10. 2020).

²¹ Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić” Karlovac. Anketa o djeci s teškoćama čitanja u osnovnoj školi. https://docs.google.com/forms/d/1QvoQjHvZLjYaP_Eb3qStmw8QiGSWMuvghLR9u74nD5U/viewform?edit_requested=true (preuzeto 2. 11. 2020).

moгу svojim znanjem pomoći i na vrijeme otkritи teškoće i pružiti adekvatnu pomoć djeci s teškoćama čitanja i pisanja. Djeca kod koje se najčešće uočava problem teškoća čitanja su ученици prvog i/ili drugog razreda.

Najčešća dob u kojoj se teškoće uočavaju
8 odgovora

Slika 1: Najčešća dob u kojoj se teškoće čitanja uočavaju

Od ukupno 2.795 ученика koji pohađaju osnovnu školu u gradu Karlovcu kod 45 ученика je dijagnosticirana disleksija ili neka druga teškoća čitanja (1,61% ученика).

Najčešće dijagnosticirane teškoće čitanja su: fonološke poteškoće, poteškoće izgovora lambdaizam, sigmatizam i artikulacije, nesustavno ispuštanje i zamjena pojedinih slova i slogova, sindrom brzopletosti, neuvježbana tehnika čitanja, disleksija, disgrafija, diskalkulija, ADHD/ADD, dispraksija te kašnjenje u razvoju govora i pisanja.²² U trenutku anketiranja u osnovnim školama od 45 ученика s teškoćama čitanja i pisanja zabilježeno je 12 djece koja su u postupku dijagnostike, što iznosi 0,4% od ukupnog broja ученика s teškoćama. Od ukupnog broja djece koja imaju zabilježene teškoće u čitanju i pisanju, 26,66% ih je trenutno u postupku dijagnostike.

U osnovnim školama na području grada Karlovca tri škole u svojoj organizaciji imaju područne škole koje djeluju na rubnim dijelovima grada. Područne škole pohađa manji broj ученика pa imaju i manji broj učitelja. U tim je područnim školama zabilježeno dvoje ученика sa teškoćama čitanja.

²² Danica Andrešić... et al., *Najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi: priručnik za roditelje, odgojitelje, pedijatre i sve koji prate razvoj djece* (Zagreb: Hrvatsko logopedsko društvo, Sekcija predškolskih logopeda Grada Zagreba: Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport, Sektor za predškolski odgoj, 2009).

Knjižničari u suradnji s logopedima svake godine posjećuju područne škole koje nemaju zaposlene logopede pa tako pokušavaju obuhvatiti one sredine koje nemaju stalnu brigu logopeda. Djeca kojima je dijagnosticirana disleksija ili druge teškoće čitanja, u pravilu pohađaju redovan program s individualnim pristupom. Anketa je pokazala da je djeci s disleksijom u redovnom programu pohađanje nastave olakšano na slijedeći način:

- više usmenih ispitivanja, pomoć prilikom čitanja zadataka;
- pripremljeni plan ploče, sjedenje u prvoj klupi;
- produljeno vrijeme za rješavanje zadataka, a učitelj ili vršnjak im pritom čitaju uputu ili zadatak;
- sastavljaju se sažeci za učenje s prilagođenom veličinom i oblikom slova, a češće su usmene provjere znanja.

Rezultati ankete ukazuju da su postupci podrške brojni, a odnose se na sadržajne elemente. Ono što se smatra ključnim za svladavanje gradiva primjenjuje se kroz razne pristupe:

- postupci podrške u nastavnim metodama putem govora;
- jasno izražavanje, davanje uputa i provjera razumijevanja;
- čitanje kraćih tekstova;
- česta primjena demonstracija, upotreba većih fontova slova.

Primjenjuju se i postupci podrške u upotrebi sredstava i pomagala, jednostavni slikovni prikazi, tekstovi s označenim ključnim dijelovima, sažetci za samostalno učenje itd. Zanimljivi su odgovori na pitanje „Imaju li učenici s disleksijom povlaštene uvjete” kod čitanja lektira i koje (npr. trebaju li učenici s disleksijom ili teškoćama čitanja pročitati manje lektirnih naslova tijekom godine uz duži period za čitanje). Samo u tri škole odgovor je bio da se djeci s teškoćama (ali ne isključivo samo njima) nudi djelo u obliku građe lagane za čitanje. Ukoliko ne postoji djelo u takvom obliku, nudi se drugo djelo za čitanje s nastavnog popisa, ali skraćena i pojednostavljena verzija djela te prilagođeni odlomak. Sve provedeno je u skladu s dijagnosticiranom teškoćom, odnosno sposobnostima djeteta.²³

Rezultati ankete pokazali su da je u svim školama učiteljica prva osoba koja uočava problem kod djece s teškoćama čitanja. Stoga je Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić” Karlovac započela s edukacijama učitelja, nastavnika i profesora kroz edukativne radionice, ali i edukaciju roditelja učenika prvih i drugih razreda osnovne škole, kroz ciklus radionica „Knjižnica u gostima”.

²³ Hrvatska udruga za disleksiju, *Prava učenika s disleksijom u osnovnoj školi*, <http://hud.hr/prava-djece-s-disleksijom-u-osnovnoj-skoli/> (preuzeto 30. 10. 2020).

Nastavnici i profesori informirani su na radionicama u knjižnici uz stručno osoblje Poliklinike za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG o metodama kako poticati socijalne odnose kod djece s teškoćama u čitanju i pisanju kao što su primjena usmene pohvale, ohrabriranje, druženje s vršnjakom bez teškoća. Nastavno osoblje upoznato je s najboljim načinom ophođenja s učenicom s teškoćama kako bi se on više trudio i bio zadovoljniji na nastavi.

Škole, nažalost, nisu upoznate s građom laganom za čitanje. To je podatak koji svakim odlaskom na teren, putem radionica „Knjižnica u gostima”, svakako spominjemo. Također se potiče i kupnja građe lagane za čitanje za školske knjižnice jer samo tri školske knjižnice posjeduju takvu građu, iako u malom opsegu (jedan do dva naslova). Na kraju ankete bilo je postavljeno i pitanje: Znete li da na Odjelu za djecu i mladež Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić” Karlovac možete posuditi neke lektirne naslove koji su prilagođeni djeci s teškoćama čitanja? Na njega je 62,5% ispitanika odgovorilo da je upoznato sa građom laganom za čitanje koja je prilagođena djeci s teškoćama čitanja.

Zapažanja i napomene vezane uz temu istraživanja i pitanja te prijedloge za buduću suradnju Odjela za djecu i mladež Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić” Karlovac i osnovnih škola vrijedi sagledati temeljem istraživanja i poboljšati rad knjižnice. Jedna od ključnih napomena jest da u školskom sustavu nedostaje stručnih djelatnika različitih profila. Osnovne škole ne zapošljavaju u dovoljnom broju logopede i psihologe, a logopedi su postali deficitarno zanimanje. Logopede i socijalne pedagoge trebalo bi uključiti u redovan rad vrtića. Gradska knjižnica jedna je od onih ustanova koja će takve inicijative podržavati.

Nakon istraživanja provedenog u osnovnim školama Karlovca zaključak je da je prosjek školske djece koja imaju teškoću čitanja manji od prosjeka u Hrvatskoj. U karlovačkim školama 1,61% učenika ima disleksiju dok je prema podacima HUD-a postotak osoba s govorno-glasovno-jezičnim teškoćama u Hrvatskoj oko 20%, dok osobe s disleksijom predstavljaju 8–10% populacije u Hrvatskoj, što uključuje oko 30.000 školske djece.²⁴ Navedeni podaci temeljeni su na procjeni HUD-a.

Prosjek koji se spominje je znatno veći od prosjeka koji je dobiven istraživanjem. Takav rezultat može se opravdati nepoznatim brojem djece kojoj nije utvrđena i dijagnosticirana teškoća zbog nebrige roditelja ili negiranja problema koje djeca imaju. Dakle, uvijek postoji određena brojka koja nažalost nije prepoznata kao teškoća čitanja i disleksija. No, brojka se može pravdati i ulogom stručnih službi i knjižnice koji rade na informiranju i educiranju

²⁴ Buljubašić-Kuzmanović, Vesna, Maja Kelić. „Ocjenjivanje djece s teškoćama u čitanju i pisanju: vrednujemo li znanja ili sposobnosti?“, *Život i škola* 58, 28 (2012): 45–62.

nastavnika, roditelja i učenika o problemima čitanja. Svaki detektiran problem s teškoćama čitanja kod učenika nižih razreda poboljšava sliku broja djece s teškoćama čitanja u višim razredima, ali i kasnije u daljnjem školovanju.

Zaključak

Ono s čime se slažu svi koji su ispunili anketu jest neekipiranost stručnih suradnika različitog profila. Navedeni razlozi otežavaju prepoznavanje, dijagnostiku i konačno otežavaju terapiju učenika s teškoćama u čitanju. Rezultati istraživanja ukazuju da je rano dijagnosticiranje teškoća čitanja i disleksije kod učenika osnovnih škola grada Karlovca od iznimne važnosti. Suradnja nastavnika sa stručnom službom škole (pedagog, logoped, psiholog) od iznimne je važnosti. Ukoliko dijete nastavi rad sa logopedom, njegove će tegobe sa čitanjem biti sve manje, a uspjeh u školi sve bolji. Neizostavni su rad i čitanje, razumijevanje roditelja, kao i njihova potpora. Stručnjaci s kojima surađuju škole u lokalnoj zajednici okupljeni su u aktivnostima gradske knjižnice koja dodatno senzibilizira, informira i educira roditelje, nastavnike i lokalno stanovništvo o problemu s kojim se suočavaju njihova djeca. Knjižnice mogu podići razinu svoje usluge za korisnike koji se ne mogu služiti standardnim (crnim) tiskom tako da obogate police svoje knjižnice s knjigama i literaturom laganom za čitanje. Programima će se djeca rado priključiti, dolaziti će u knjižnicu i sudjelovati u ponuđenim sadržajima.

Literatura:

1. Andrešić, Danica, Nada Benc Štuka, Neda Gugo Crevar, Iva Ivanković, Vesna Mance, Iva Mesec i Maja Tambić. *Najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi: priručnik za roditelje, odgojitelje, pedijatre i sve koji prate razvoj djece*. Zagreb: Hrvatsko logopedsko društvo, Sekcija predškolskih logopeda Grada Zagreba: Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport, Sektor za predškolski odgoj, 2009.
2. Basar, Tatjana, Astrid Grobensi-Grgurić, Jasmina Milovčić, Dubravka Vaštuka i Gabrijela Vine. *Šezdeset godina Dječjeg odjela Gradske knjižnice „Ivan Goran Kovačić“*, Karlovac. Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, 2016.
3. Buljubašić-Kuzmanović, Vesna, Maja Kelić. „Ocjenjivanje djece s teškoćama u čitanju i pisanju: vrednujemo li znanja ili sposobnosti?“ *Život i škola* 58, 28 (2012): 45–62.
4. Čelić-Tica, Veronika, Dunja Marija Gabriel, Ljiljana Sabljak. „Čitanjem protiv nasilja i kriminala“. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 2 (2010): 26–37.

5. Kelić, Maja. *Ovladavanje čitanjem: priručnik za logopede, učitelje i nastavnike*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2015.
6. Leščić, Jelica. „Narodne knjižnice – od usluga za siromašne do usluga za sve”. U *Narodne knjižnice kao treći prostor: zbornik radova*, ur. Dunja Marija Gabriel i Jelica Leščić, 217-234. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2015.
7. Miščin, Željka. „Izložba 'Ugovor iz Marakeša, zašto je važan?!' u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu”. *Novi uvez* 16, 29 (2018): 55–56, https://zkd.hr/wp-content/uploads/2020/02/novi_uvez_29.pdf (preuzeto 3. 9. 2020).
8. Miščin, Željka i Anita Malkoč Bišćan. „Teškoće u čitanju kod djece i mladih: iskustvo knjižničara”. *Svjetlo, časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja: ogranak Matice hrvatske Karlovac* 1/2 (2019): 78–88.
9. Miščin, Željka i Dunja Marija Gabriel. „Knjižničar – partner: iskustva komunikacije u kampanji”. U *Okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama: zbornik radova*, ur. Davorica Pšenica i Annemari Štimac, 41–58. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017.
10. Miščin, Željka i Dunja Marija Gabriel. „Nacionalna kampanja za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom 'I ja želim čitati!'” *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60/1 (2017): 289–310, <https://hrcak.srce.hr/189125> (preuzeto 29. 8. 2020).
11. Panella, Nancy Mary. *Pojmovnik stručnih izraza i definicija Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. <https://nazivlje.hr/uploads/files/1383cbb7c1c290367a842bf03a2a676a.pdf> (preuzeto 2. 11. 2020).
12. Popović, Maja i Dunja Marija Gabriel. „13. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama”. *Novosti Hrvatskog knjižničarskog društva* 71, listopad (2016), <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1274> (preuzeto 3. 9. 2020).
13. Popović, Maja i Maela Rakočević Uvodić. „Nacionalna kampanja za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom 'I ja želim čitati!': postignuća i izazovi”. *Novosti Hrvatskog knjižničarskog društva* 76, siječanj (2018).
14. Reid, Gavin. *Disleksija: potpuni vodič za roditelje i one koji im pomažu*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2013.
15. Tronbacke, Bror I., prikupio i priredio. *Smjernice za građu laganu za čitanje; pod pokroviteljstvom IFLA-ine Sekcije za knjižnice za osobe s posebnim potrebama*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.
16. *Unescov Manifest za narodne knjižnice*, 1994. http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (preuzeto 2. 9. 2020).
17. Vaštuka, Dubravka. „Slobodno vrijeme u dječjem odjelu karlovačke knjižnice – 'Đački dani' – primjer dobre prakse”. *Knjižničarstvo* 22, 1–2 (2018): 65–76.

Anita Malkoč Bišćan

City Library “Ivan Goran Kovačić”, Karlovac
anita@gkka.hr

Kristina Čunović

City Library “Ivan Goran Kovačić”, Karlovac
kristina@gkka.hr

Željka Mišćin

Zagreb City Libraries
zeljka.miscin@kgz.hr

RESEARCH, PROGRAMS, AND SERVICES FOR STUDENTS WITH READING DIFFICULTIES IN THE CITY LIBRARY “IVAN GORAN KOVAČIĆ” IN KARLOVAC

Summary: The City Library “Ivan Goran Kovačić” in Karlovac, in cooperation with the Administrative Department for Social Activities in the City of Karlovac, conducted a survey among professional associates on reading difficulties in primary school children. The aim of the survey is to collect data on students with reading difficulties in the Karlovac area. The insight was gained into the situation in city schools and an incentive to improve the cooperation between the Library Department for Children and Youth and primary schools through the planning of new forms of assistance to children with reading difficulties. The results of the survey indicate that the problem of reading difficulties is mainly noticed in the first and/or second-grade students, and thus the Library has identified this age group of children, their parents, and primary school teachers as target groups for education and programs encouraging the purchase of easy-to-read materials for school libraries. Motivated by the goals and actions of the National Campaign “I want to read too!”, programs of cooperation between Karlovac speech therapists and librarians as initiators, mediators, and organizers of inclusion of people with reading difficulties and dyslexia in the community were implemented.

Keywords: primary school, public libraries, dyslexia, reading difficulties, Campaign “I want to read too!”.

Примљено: 3. децембра 2020.

Исправке: 28. маја 2021.

Прихваћено: 14. јуна 2021.